

Suomi poikkeuksena? Uusi radikaali oikeisto Euroopassa ja Suomessa

Kyösti Pekonen

Uusi radikaali oikeisto on talvella ilmestyneessä kirjassa *The New Radical Right in Finland* kokoava nimike puolueille, liikkeille ja ryhmille, joita luonnehtii henkinen sukulaisuus seuraavien teemojen suhteen: nationalismi, ksenofobia, kulttuurinen rasismi, demokratian kritiikki tai vastaisuus ja vahvan kansallisvaltion puolustaminen. Mutta miksi tutkia uutta radikaalia oikeistoa Suomessa, kun tällaista ei oikeastaan ole? Eikö tällainen vain "mainosta" joitakin marginaalisia ryhmiä, joista suuri yleisö ei tiedä mitään, eikä heidän kenties tarvitsisikaan tietää mitään?

"Puolustukseksi" haluaisin nostaa esiin erityisesti kaksi seikkaa. Ensiksi kirja uudesta radikaalista oikeistosta kertoo ehkä enemmän Suomesta ja Suomen erityisestä tiestä kuin radikaalista oikeistosta. Kyseisen esimerkkitapauksen välityksellä voimme kenties oppia jotakin suomalaisen poliittisen kulttuurin erityisyydestä.

Toiseksi, emme voi sittenkään unohtaa, mitä muualla ja niinkin lähellä kuin esimerkiksi Ruotsissa tapahtuu. Heléne Lööw julkaisi vastikään kirjan *Nazismen i Sverige 1980–1997*. Tarkkaavainen lukija huomaa heti tärkeän eron ja erottelun, joka Lööwin teoksen otsikon ja tämän kirjoituksen otsikon välillä vallitsee. Lööw puhuu eksplisiittisesti *natsismista*, eikä pelkästään uudesta radikaalista oikeistosta. (Palaan tähän erotteluun myöhemmin). Heléne Lööw korostaa kirjassaan monessa kohdin erityisesti kahta asiaa. Hän, eikä juuri kukaan muukaan, olisi voinut kymmenen vuotta sitten ennakoida tai edes kuvitella natsismin ja rasismin niinkin vahvaa asemaa Ruotsissa kuin sillä tällä hetkellä on – erityisesti nuorison keskuudessa. Lööw myös lopettaa kirjansa varsin kovantuntuiseen toteamukseen: "Men för närvarande finns inget som tyder på att Vit Makt-världens tillväxtakt kommer att brytas." (s. 467)

Tunnettuja esimerkkejä uuden radikaalin oikeiston ja radikaalin oikeistopopulismin viimeaikaisesta menestyksestä muualla Euroopassa ovat Jörg Haiderin ja hänen puolueensa *Die Freiheitlichen* menestys Itävallassa (vuoden 1995 parlamenttivaaleissa 21,9 % äänistä ja vuoden 1999 Kärntenin osavaltiovaaleissa 45 % äänistä), *Front National* Ranskassa (14,9 % äänistä vuoden 1997 vaaleissa), *Fremskrittspartiet* Norjassa (15,3 % äänistä vuoden 1997 vaaleissa), *Vlaams Blok* ja *Front National* Belgiassa (jotka saivat yhdessä 10,2 % äänistä vuoden 1995 vaaleissa) ja *Dansk Folkeparti* ja *Fremskridspartiet* Tanskassa (jotka saivat yhdessä 9,8 % äänistä vuoden 1998 vaaleissa).

Näiden esimerkkien valossa on tänäkin päivänä syytä miettiä päteekö vanha "totuus" edelleen: mitä Länsi ja erityisesti Ruotsi edellä, sitä Suomi perässä. Ainakaan toistaiseksi Suomi ei ole seurannut Lännen esimerkkiä uusnatsismin, uuden radikaalin oikeiston tai radikaalin oikeistopopulismin suhteen. Kiinnostava kysymys on tietysti: miksi ei?

Menestyksen malli vaihtelee

Palatkaamme kuitenkin ensin em. esimerkkeihin uuden radikaalin oikeiston menestyksestä muualla Euroopassa, sillä nuo esimerkit kertovat itseasiassa kahdesta etenemismahdollisuudesta tai -tiestä. Toinen malli on puoluemalli: uuden radikaalin oikeiston puolueen perustaminen ja puolueen saama joko suhteellisen tasaisesti laajeneva kannatus (*Die Freiheitlichen* Itävallassa) tai populistisille liikkeille ja puolueille tyypillinen protestiäänestämisestä johtuva nopeasti vaihtelevan syklinen kannatus (esimerkiksi *Deutsche Volkunion* ja *Die Republikaner* Saksassa).

Toisessa "tiessä" on kyse siitä, ettei uuden tai uusien puolueiden menestys ole syystä tai toisesta ollut kummoista, ja osaksi tästä syystä toiminta organisoituakin muulla tavalla kuin perinteisenä puoluetoimintana. Lööwin kuvaama natsismi Ruotsissa on kuvaava esimerkki tällaisesta mahdollisuudesta. Ruotsin esimerkki osoittaa uusnatsiryhmien organisoituvan mieluummin verkostoina ja paikallisina ryhminä: organisaatioitaan löysänä vailla kiinteää organisatorista rakennetta, mutta toimintatavoiltaan radikaalina katutason liikkeenä. Ja monasti myös vailla turhia utopioita

menestymisestä parlamentaarisen politiikan areenalla. Toisin sanoen meillä onkin itseasiassa vastattavana kolme kysymystä:

- (1) *Uusi radikaali oikeisto eri muodoissaan näyttää olevan ajankohtainen kansainvälinen ilmiö, mutta leviääkö se väistämättä kaikkialle Eurooppaan – esimerkiksi Suomeen – ja tuleeko liike saamaan kaikkialla jonkinlaista kannatusta?*
- (2) *Muodostavatko uuden radikaalin oikeiston ryhmät, liikkeet tai puolueet haasteen puoluejärjestelmälle ja sen stabiiliudelle?*
- (3) *Vai "organisoituuko" uusi radikaali oikeisto lähinnä nuorten miesten "katutason puolustustaisteluksi"?*

Kysymysten muotoilu em. tavalla kertoo eri tavoilla painottuneista poliittisista agendoista. Ensimmäinen kysymys viittaa uuteen kansainväliseen ideologiseen tai aatteelliseen virtaukseen, ideologiseen ytimeen, joka leviäisi Euroopassa. Tässä voidaan erottaa intellektuaalisempia ja poliittisempia painotuksia.

Uuden oikeiston intellektuaaliseen teoreettis-ideologiseen keskusteluun keski- ja eteläeurooppalaisessa muodossa en ole Suomessa törmännyt. Ilmeisesti se ei ole vielä löytänyt tietään Suomeen.

Poliittisista painotuksista yksi esimerkki on Le Penin kaavilema Euronat, Euroopan nationalististen puolueiden kansainvälinen yhteistyöjärjestö. Suomalainen veljesjärjestö Euronatissa näyttäisi olevan IKL, jolla on vaikeuksia kerätä 5000 kannattajakorttia ja rekisteröityä puolueeksi.

Toinen kysymys – muodostavatko uuden radikaalin oikeiston mahdollisesti syntyvät puolueet haasteen puoluejärjestelmän vakaudelle – liittyy tällä hetkellä enemmän kansallisiin poliittisiin kulttuureihin ja niille tyypillisiin puoluepoliittisiin järjestelmiin. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka tietynlaisia sukulaisuutta uuden radikaalin oikeiston puolueiden välillä olisikin, niin niiden tärkeimmät menestystekijät ovat sittenkin eri lailla painottuneita ja selittyvät pikemminkin kansallisista konteksteista käsin.

Kolmas kysymys viittaa "issue-perusteiseen" paikalliseen ja/tai verkostoituneeseen toimintaan: toimintaan, jonka ideologiset lähtökohdat ja mallit voivat olla hyvinkin kansainvälisiä.

Tällaisina kansainvälisinä "issuina" uuden radikaalin oikeiston kohdalla korostuvat kysymykset maahanmuuttajista ja valkoisen rodun tulevaisuudesta (esimerkiksi skinheadit).

Haaste puolueille

Muodostavatko uuden radikaalin oikeiston ryhmät, liikkeet tai puolueet haasteen puoluejärjestelmälle ja sen stabiiliudelle? Tällaisissa yhteyksissä uuden radikaalin oikeiston puolueet esiintyvät mielellään puoluevastaisina puolueina. Erityisesti Suomen osalta kysymyksen voisi – tai peräti pitäisi – tarkentaa niin, että voivatko tällaiset puolueet muodostaa tulevaisuudessa haasteen suurten puolueiden muodostamalle puoluekartellille?

Lähtökohdaksi on otettava suomalaisen puoluejärjestelmän ytimen poikkeuksellinen vakaus. Stabiilius johtuu varmasti monestakin tekijästä. Yksi tekijä on ilmeisesti se, että suomalainen puoluejärjestelmä rakentui alunperin varsin tiiviisti suomalaisen yhteiskunnan keskeisten ristiriitojen varaan niitä organisoiden ja edustaen. Tuo perusrakenne säilyi perusteiltaan samankaltaisena hyvin pitkään – oikeastaan aina 1960-luvulle asti. Toinen tekijä on joukkopuolueiden institutionalisoituminen. 1960-luvun organisaatiososiologian termein puolueista on tullut välineiden sijasta päämääriä itsessään.

Puolueiden yksi keskeinen tavoite on säilyä muuntautuen "ajan vaatimusten" mukaan. Tämä on merkinnyt mm. valtion ja puolueiden yhteenkietoutumista, jota 1980-luvun termi "valtionhoitajapuolue" varsin hyvin kuvaa. Kun tähän vielä lisätään väite ja hypoteesi siitä, että politiikan keskeinen substanssi on äänestäjien näkökulmasta turvallisuus, niin ei ole kovin suuri yllätys, että piirretty tilannekuvio johtaa Richard S. Katzin ja Peter Mairin (1995) esittelemään kartellipuolueiden malliin. Siinä äänestäjille luvataan mahdollisimman suurta turvallisuutta kulloinkin kansainvälinen ja kansallinen tilanne huomioonottaen, ja turvallisuuden väitetään tulevan luotettavimmin taattua vastuullisten valtionhoitajapuolueiden avulla.

Tällainen tilanne on myös kartellikelpoisten puolueiden kannalta edullinen, sillä kartellin avulla ne näyttävät parhaiten turvaavan oman olemassaolonsa ja osuutensa vallasta. Kartelli näyttää niiden kannalta varsin turvalliselta ratkaisulta, sillä kartelli merkitsee myös kilpailun ja kamppailun kesyttämistä.

Vaalikilpailua on pakko käydä, mutta sitä käydään hillitysti ja

kontrolloidusti.

Kartellin suurin uhka on perusturvallisuuden vaarantuminen laajamittaisesti ja tästä johtuva kartellin hajoaminen. Toisaalta kartelli myös jättää väistämättä tilaa kartellin ulkopuolelle ja "marginaaleihin" sekä "vasemmalle" että "oikealle".

Suomen erilainen tie

Miksi oikealle ei ole syntynyt Suomessa edes kansainvälisesti varsin yleistä 5–10 % "marginaalia"? Miksi uusi radikaali oikeisto ei ole saanut jalansijaa Suomessa ainakaan vielä? Kirjassa *The New Radical Right in Finland* nostetaan esiin erityisesti seuraavat viisi tekijää:

1) Suomen poliittisen historian erityisyys toisen maailmansodan jälkeen. Ensinnäkin on syytä palauttaa mieleen, että tämäntyyppiset järjestöt kiellettiin Moskovan ja Pariisin rauhansopimuksissa. Oikeastaan samaan suuntaan vaikutti Paasikiven–Kekkonen ulkopoliittinen doktriini hyvine suhteineen Neuvostoliittoon. Kekkonen presidenttikauden myöhäisvaiheessa oikeistolaiseksi leimautuminen merkitsi poliittista kuolemaa.

Erityisesti kommunistit vahtivat äärioikeistolaista liikehdintää hyvin tarkasti ja pelottelivat "oikeistolaisella käännteellä" ja äärioikeiston vahvistumisella Suomessa. Kommunistien kiinnostus kohdistui äärioikeiston vahvistumisen vaikutuksiin Suomen ja Neuvostoliiton suhteille, eikä esimerkiksi Pekka Siitoimen juutalaisvastaiseen propagandaa.

Näiden tekijöiden tuloksena oli julkisen äärioikeiston marginalisoiminen. Suuren yleisön silmissä he näyttivät täysin epäuskottavilta peleistä.

Kaiken kaikkiaan jäljelle jäi kuitenkin tyhjiö "Oikeistoon", joka odottaa tyhjiön täyttäjää.

2) Työväenliike, poliittinen vasemmisto, "käänte vasempaan" ja työväenluokkainen poliittinen identiteetti on vuoden 1966 vasemmistolaisen käänteen jälkeen ollut Suomessa vahvempi ja pysyvämpi ilmiö kuin muualla länsieurooppalaisissa demokratioissa.

Vasemmistolaisen "työväenliikkeisen valtion" kolme projektia – teollistaminen vahvan ammattiyhdistysliikkeen tuella, oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan ja tasa-arvoiseen poliittiseen järjestelmään pyrkiminen hyvinvointivaltion avulla ja solidaarisuuteen perustuvan kansallisen valtion rakentaminen – ovat säilyttäneet legitimitettinsä Suomessa ehkä pidempään kuin monissa muissa vastaavissa maissa. Ainakaan näiden projektien joutuminen keskenään vakavaan ristiriitaan tai jopa hajoaminen ei ole lähtenyt Suomessa toden teolla liikkeelle.

3) Yksi uuden radikaalin oikeiston kasvualusta on ollut varsin monissa maissa (ei kuitenkaan kaikissa maissa) "urbaani rappeutuminen". Suomessa kaupunkialueiden segregoituminen ei ole edennyt niin pitkälle kuin monissa Keski- ja Etelä-Euroopan suurissa ja keskikokoisissa kaupungeissa. Suomalainen hyvinvointivaltio on ainakin toistaiseksi toiminut varsin hyvin. Yhteiskuntarauhaa on kyetty vielä ostamaan – näin erityisesti vielä siksi, että ihmiset näyttävät haluavan enemmän turvallisuutta kuin muutosta (tästä tarkemmin ks. *Pekonen* 1998). Hans-Georg Betzin (1994) kuvailemaa "kaunaleiriä" ei ole muodostunut, eikä siten myöskään "kaunan ja pelon politiikkaa".

4) Ajatellen uuden radikaalin oikeiston agendaa niin kysymys maahanmuuttajista on ollut yksi tärkeimmistä yksittäisistä kysymyksistä, joihin radikaali oikeisto on tarttunut. Kuten tiedämme, maahanmuuttajien määrä on toistaiseksi ollut Suomessa poikkeuksellisen vähäinen.

5) Yksi uuden radikaalin oikeiston vaatimattomaan menestykseen Suomessa vaikuttava tekijä on varmaankin löydettävissä "tarjontapuolesta": uuden radikaalin oikeiston liikkeiden, ryhmien ja ennenkaikkea johtajien "laadusta" ja poliittista taidoista. "Tarjontapuoli" on toistaiseksi ollut hyvin vaatimatonta verrattuna esimerkiksi 1930-luvun liikkeisiin Suomessa tai ajankohtaisiin esimerkkeihin muualla Euroopassa.

Tarjontapuolen vaatimattomuuteen vaikuttaa em. tekijöiden lisäksi mm. pragmaattisen "maallistuneen" suomalaisen poliittisen kulttuurin pelko ääriliikkeitä kohtaan – niitä kaihdetaan. Kuvaava esimerkki tästä oli varsinaisten natsististen ryhmien pienuus ja vähäinen kannatus Suomessa 1930-luvulla, ja edelliseen liittyen anti-semitismin vähäinen kannatus.

Toinen vaikuttava tekijä on ilmeisesti ollut ennen sotia vallinneen radikaalin oikeiston perinteen heikkeneminen ja jopa katkeaminen. Katkoksen yksi paradoksaalinen seuraus on ollut se, että nykyiset uuden radikaalin oikeiston liikkeet ovat suunnanneet katseensa Suomessa 1930-luvulle, eivätkä siten tavallaan ole käsitteen kansainvälisessä mielessä riittävän

uusia liikkeitä, vaan pikemminkin vielä liian vanhoja.

KIRJALLISUUTTA

Betz, Hans-Georg (1994): *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. Macmillan: Scranton.

Katz, Richard S. and Mair, Peter (1995): *Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party*. *Party Politics* Volume 1, Number 1, January 1995, s. 5–28.

Lööv, Heléne (1998): *Nazismen i Sverige 1980–1997. Den rasistiska undergroundrörelsen: musiken, myterna, riterna*. Ordfront Förlag.

Pekonen Kyösti (1998): *Politiikka urbaanissa betonilähiössä*.

Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. SoPhi 20/1998.

Pekonen Kyösti (Ed.) (1999): *The New Radical Right in Finland*. The Finnish Political Science Association. Publications.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin professori. Kirjoitus perustuu Valtiotieteellisen yhdistyksen vuosikokouksessa 13.4. pidettyyn esitelmään. Hänen toimittamaan ilmestyi talvella artikkelikokoelma "The New Radical Right in Finland" (Valtiotieteellinen yhdistys 1999).